

ŠTEV. 1

DECEMBER 1926

Cenjene naslovnike, ki lista ne želijo sprejemati, vljudno prosimo, naj ga t a k o j vrnejo. — Naročniki naj blagovolijo t a k o j nakazati naročnino (Din 40.—) za tekoče leto.

Sporočilo uprave.

O tem, kako hoče Mentor svetovati in učiti, smo spregovorili na drugem mestu. Tu samo nekaj »poslovnega pomenka«. Mentor bo izhajal redno **vsakega 10. v mesecu**, izvzemši v juliju in avgustu, ko hoče imeti tudi on svoje počitnice. Prihajal bo torej med vas desetkrat na leto. Letos smo se s prvo številko, ki bi morala iziti že septembra, nekoliko zakesnili, zato bomo pa izdali na spomlad, bržkone od marca do maja **po dvojne številke**, tako da bo list kljub zapoznitvi dosegel popoln letni obseg, namreč 15 tiskanih pol.

Uredništvo in uprava je v **Ljubljani, Miklošičeva cesta 7**; tja se pošiljajo vsi rokopisi, dopisi in naročila. Naročnina znaša za dijake, ki **naročajo in plačajo list skupno potem poverjenikov, 30 dinarjev na leto**; to vsoto plačajo lahko v treh enakih obrokih. Za njihov trud dovoljuje uprava poverjenikom 10% popusta; kdor želi sprejeti poverjeništvu, naj se javi pri upravi. Za vse druge naročnike znaša naročnina **Din 40.—**, za Ameriko 1 dolar, za ostalo inozemstvo 5 švicarskih frankov. Plačuje se naprej.

Dijaki, agitirajte za svoj list! Prosite starše, naj ga vam naroče. List ne bo glasilo nobene organizacije, prinašal bo samo reči, ki zanimajo **vsakega slovenskega dijaka vseh vrst srednjih šol**; list bo najboljše dopolnilo šolskemu pouku. Sezite po njem! Naj vam bo pravi mentor: tovariš in svetovavec.

ŠAH

Predgovor urednika šahovske rubrike.

Ta rubrika, s katero stopamo v »Mentorju« ponovno na plan, je namenjena za dijake — ljubitelje šahovske igre — s posebnim ozirom na začetnike. V mislih imam namreč take šahovske »začetnike«, ki poznajo najprimitivnejšo praktično stran igre, ali take, ki stoje, kakor pravi veliki šahovski mojster J. Mieses »na periferiji« šahovskega sveta, in se zanimajo za študij šahovske teorije ter šahovskih problemov. Poleg strokovnih razprav hočem prinašati sestavke feljtonističnega in humorističnega značaja, tako da nam bo nekdanja Uršičeva šahovska rubrika »Navod za šahovsko igro« kot vzor vedno pred očmi. Onim pa, ki še prav nič ne poznajo šahovske igre in bi jo radi znali, priporočamo prve številke »Mentorja« iz l. 1908./09., kjer bodo našli vsa potrebna navodila. Saj hočemo graditi tam dalje, kjer je zaslužni Uršič prestal.

Uvod.

Po svetovni vojni se je šahovsko gibanje silno razmahnilo, predvsem v Evropi. Na Angleškem so baje uvedli šah v šole kot oblatni predmet po vzoru Rusije, kjer se je šah že okoli l. 1910. gojil v šolah kot

gimnastika duha. V Moskvi se je ustanovila šahovska akademija, ki ima v prvi vrsti namen vzgojiti propagatorje za provinco, potem pa tudi dvigniti niveau moskovskih šahistov. Kot prvi profesorji na tej akademiji so: Grekov za zgodovino v šahu, Zelikov za otvoritveno igro, Dus-Chotimirsky za razvito igro in Grigorijev ter Selesnjev za končne igre. V Rusiji je sploh šah pri vseh slojih in v vsaki hiši ravno tako nepogrešljiv kakor samovar. Tudi ruska šahovska literatura, ki je bila dosedaj jako revna, se je pričela hitro razvijati. Večina je prevodov iz nemške šahovske literature; med izvirne ruske avtorje pa štejemo: Borowskega, Levenfiša, Gubelja, Grekova, Nenarokova in Bajnštajna. 22. julija 1924 se je ustanovila mednarodna šahovska federacija z začasnim sedežem v Švici in v kateri je včlanjen tudi Jugoslovanski šahovski savez. Delokrog mednarodne šahovske federacije, v kateri je zastopanih do sedaj 15 šahovskih zvez različnih držav, je predvsem kodifikacija enotnih šahovskih pravil, določitev pravil za mednarodne turnirje, narodni in svetovni mojstri, izenačenje inicijal šahovskih figur, definicija naslovov mojstrov, avtorske pravice na partije in slično. V Haagu zidajo šahovski dom, ki bo služil v prvi vrsti za šahovski olimpijski turnir, kateri se bo vršil leta 1928., pozneje pa bo služil za sedež svetovne šahovske federacije.

„Mentor“ – po triletnem presledku.

Zadnjikrat je „Mentor“ na svetlo prišel koncem šolskega leta 1922/23, torej pred dobrimi tremi leti. Prišel je bil izhajati jeseni 1908; imeli smo torej trinajst letnikov. V uvodni besedi je napovedal, kaj hoče biti slovenskim dijakom: „Ta list vam hoče biti mentor v letih vašega izobražanja. Kakor je starogrški Mentor (v Homerjevi Odiseji) zvesto varoval mladega Telemaha, Odisejevega sina, prav takó hoče „Mentor“ zvesto sodelovati pri izobrazbi vašega duha in srca.“ Končno je naznanil, kaj hoče prinašati: sestavke iz leposlovja in modroslovja, o umetnosti in znanosti; poglobljaj bo znanje iz jezikoslovja, zgodovine, zemljepisja, naravoslovja; prinašal bo potopise in življenjepise...

To svojo nalogo je vršil Mentor nadvse častno. Premnogo njegovih doneskov je bilo prvovrstnih. Za leposlovje so posebno skrbeli naši priznani pisatelji: Fr. Bevk, Fr. Finžgar, dr. Joža Lovrenčič, Ksaver Meško, Pavel Perko, dr. Ivan Pregelj; pridno je sodeloval tudi Domen Otilijev (P. Butkovič). — Življenjepisov, ki mladim čitateljem tako zelo ugajajo, je M. prinesel nad 40, potopisov (iz domovine in tujine) nad 25; pisali so jih zlasti: T. Debeljak, dr. J. Demšar, prof. Iv. Dolenc, dr. Knific, J. Lavližar (največ), dr. Trdan, dr. Zorè. — Mentor je bil res dober mentor (svetovavec) gledé vzgoje značaja, delavnosti, treznosti (Ks. Meško, M. Štular). — Dajal je nasvete, kakó treba čitati in si delati izpiske (dr. I. Samsa, dr. Jos. Debevec). — Prinašal je zelo zanimive sestavke iz kulturne zgodovine starih in novejših narodov (dr. I. Samsa, dr. Fr. Kulovec, dr. Trdan). — Naravoslovje in prirodopis je Mentor zelo pridno in vztrajno gojil (Fr. Pengov). — Nekaj posebnega in zelo dragoceni so bili članki o slovstvu, poetiki, umetnosti (G. Porenta, dr. Pregelj, N. Velikonja). — Brez „Mentorja“ najbrž še danes ne bi imeli izvrstnega prevoda Iliade (14 spevov!), Filokteta, Orestije I. in II. (Fr. Omerza).

Vse pa je bilo pisano v lepi pravilni slovenščini, za kar je skrbel strokovnjak dr. A. Breznik (urednik 11 let!).

Ko pa danes s hvaležnostjo gledamo nazaj na „Mentorjevo“ trinajstletno delo, gre naš pogled tudi naprej v bodočnost: „Mentor“ naj nadaljuje svoj klic in poklic! Morda ne bo tako dober, kakor je bil doslej; gotovo pa je čimdalje bolj potreben naši srednješolski mladini. Prvi oddelek svojega mladega, delavnega življenja je „Mentor“ v letu 1922/23 dokončal, danes pogumno stopa v drugi oddelek. Kakšen bo ta in kako dolgo bo trajal, to je odvisno od vas, slovenski dijaki!

Uredništvo.

Washington Irving:

Dan pred božičem — v poštnem vozu.

Iz angleščine za »Mentorja« prevedel Peter Rokodelčič.

Ko sem v decembru (1816) potoval križem po grofiji Yorkshire (na severu Angleške), sem se tisti dan pred božičem precejšnje daljo vozil v poštnem vozu. Bil je znotraj in zunaj natlačen s popotniki, namenjenimi največ, kakor sem spoznal iz pogovorov, za božične praznike ali domov k sorodnikom ali pa k raznim prijateljem. Obložen je bil tudi s košarami divjačine ter z jerbasi in zaboji slaščic; ob kozlu, na katerem je sedel postiljon, so bingljali dolgouhi zajci, darovi oddaljenih prijateljev za bližnje praznike. Poleg mene v notranjščini pošte so sedeli trije zali, rdečelični šolarčki, cvetočega zdravja, pa tudi polni korajže, ki jo sploh opažam pri otrokih te dežele. Z nepopisnim veseljem so se vračali na božične počitnice, obetajoč si nepretrgano vrsto radosti. Prava slast je bila zame, poslušati te pobiče, kakšne velikanske načrte so delali, kako se bodo, za celih šest tednov, rešeni knjig, brezovke ter učiteljev, zabavali in kakšne neverjetne čine bodo tačas izvršili. Pogovarjali so se, kakšno veselje bo, ko bodo zopet zagledali svoje starše ter vse ostale domače, seveda tudi psa in mačko. Kako bodo vesele sestrice, ko jim prineso božičnih daril, ki jih imajo polne žepel! Najtežje pa so čakali, da skoraj že spet vidijo Bantama. Bilo je to — zvedel sem kmalu — domače kljuse, ki je pa imelo, če naj verjamem njih pripovedovanju, več vrlin kakor pa sploh kakšen konj od časov Aleksandrovega Bucefala sèm. Kako zna dirkati, kako teči! In kako šele skočiti; ni ga plotu v vsej okolici, ki ga ne bi on z lahkoto preskočil!

Izročeni so bili posebnemu varstvu postiljona, ki so ga ob vsaki

priliki in nepriliki obsipali s celo točo vprašanj ter ga proglašali za najboljšega človeka na svetu. In res se je držal na svojem visokem kozlu ne navadno važno in dostojanstveno: klobuk je imel po strani, v gumbnici svoje suknje pa velik pušeljc božičnega zelenja. Skozi vse leto je postiljon človek, ki ima polno skrbi in odgovornosti; ampak največ jih ima v tem času, ko se na vse strani pošiljajo darila in mora on izvršiti toliko naročil. In tukaj morda mojim čitateljem, ki še niso tod potovali, ne bo odveč in nevšečno, če najdejo površen popis tega v Angliji zelo številno zastopanega in važnega stanu, čigar posamezni predstavitelji imajo svojo posebno obleko, svoje navade, svojo govorico in svoje vedenje, značilno za vso to »bratovščino«, tako da angleškega postiljona, pa naj bo kjerkoli, ne moreš zgrešiti, niti ga zamenjati s kakim drugim obrtnikom ali rokodelcem.

Navadno ima širok, poln obraz, čudno zaripel, kakor da mu težkoprebavljiva hrana goni kri prav v vsako cevco njegove kože; zaradi pogostega uživanja iz slada varjene pijače je njegov obseg precejšen, in vso to obsežnost še dokaj povečajo mnogoštevilne suknje, ki je vanje odet in zakopan kakor karfijola v svoje cvetove, in vrhnja suknja mu sega do peta! Klobuk nosi širokokrajzen z nizko štulo, okoli vratu pa zelo debelo, pisano ruto, spredaj umetno zavezano, s konci pod suknjo skritimi; poleti ima vsak dan svež šopek cvetlic v gumbnici, najbrž dar raznih vaških deklic, ki so vani zaljubljene. Telovnik ima rad progast in svetle barve; hlače pa ima zatlačene za bote svojih visokih škornjev...

Med vso vožnjo se mi je zdelo, da vidim samo vesele obraze. Mogoče je to prihajalo tudi odtod, ker sem bil s a m veselo razpoložen. Sicer poštni voz res prinaša veselje in življenje, kjerkoli teče, in spravlja pokonci ves svet. Kadar pri prvi hiši v vasi zatrobi poštni rog, nastane splošno razburjenje. Eni hité, da pozdravijo svoje prijatelje; drugi, obloženi s culami in kovčegi, da si zagotove prostor v pošti, in v tisti naglici se zgodi, da se komaj utegnejo posloviti od skupine ljudi, ki jih je spremila. Medtem pa mora postiljon izvršiti celo goro majhnih naročil: tu odda zajca ali fazana; tam zopet vrže majhen zavoj ali časopis pred vrata vaške gostilne; časih pa izroči, pomenljivo mežikaje in s kako premeteno besedo, kakí pol zardevajoči, pol smejoči se domači hčerki čudno zganjeno pisemce od občudovavca iz druge vasi. Kadar poštni voz drdra skozi vas, teče vse k oknom in potnik vidi povsod same sveže kmetske obraze in cvetoče, hehetajoče deklice. Na voglih stoje vaški »voglarji« in modrijani, da vidijo, kdo pojde mimo njih; seveda najmodrejši so zbrani pred kovačnico. Tem da mimovozeči postiljon vselej snovi za marsikatero plodonosno razmotrivanje. Kovač, držeč konjsko kopito v roki, z delom kar preneha, kadar pošta dirja mimo; okrog nakovala stoječim ciklopom kladiva kar v zraku obvisé in železo se medtem shladi; strašna postava, ki goni kovaški meh, z rjavo kapo iz papirja na glavi, se za trenutek nasloni na držaj in trpi, da sopihajoči stroj izpušča dolgozategnjeno zdihoavanje, dočim sam radovedno zija skozi črni dim kovačnice.

Morda je bila bližina praznikov povzročila to nenavadno živahnost po vsej pokrajini, koder smo se vozili; zakaj, kakor rečeno, zdelo se mi je, kakor da je bilo vse radostno in dobre volje. Divjačina, perutnina

in druge namizne dobrote, vse to je kar romalo iz vasi v vas, v špecerijskih prodajalnicah, v mesnicah, pri prodajavcih južnega sadja se je vse trlo kupujočega občinstva. Gospodinjé so se povsod urno sukale in si dajale opraviti s snaženjem svojih stanovanj; že so se med okni prikazovale svetlozelene veje bodičevja s svojimi rdečimi jagodami. Ob teh prizorih sem se spomnil, kako neki star pisec popisuje priprave za božič: »Zdaj morajo kopuni in kokoši, purmani, gosi in race, razen teh govedo in brav — vse mora smrt storiti, zakaj skozi dvanajst dni se množica ljudi ne more preživeti z majhnimi zalogami. Zdaj se z rozinami in dišavami, sladkorjem in medom napolnjujejo presledki med plastmi v paštetah in povitica. Zdaj — če kdaj — se mora razlegati godba, zakaj mladi svet mora plesati in peti, da se segreje, medtem ko starost pri ognju sedi. Služkinja pusti (v razmišljenosti in razburjenosti) polovico tega, kar je nakupila, in pošlata jo morajo še enkrat, če je pozabila prinesiti kvarte za igro na sveti večer...«

Iz premišljevanja o tako dobrih razkošnih rečeh me je vzbudilo glasno vpitje mojih treh malih sopotnikov. Ko so se bližale zadnje milje njih vožnje h koncu, so neprestano gledali skozi okna poštnega voza ter pozdravljali vsako drevo, vsako hišico ob poti, končno pa so vsi kakor iz enega grla radostno vsi srečni zakričali in ploskali z rokami. »John, John! In tam-le je stari Korell! Lej, lej, tam je pa Bantam!«

Ob koncu poljske poti je stal star, resno zroč služabnik v livreji, ki jih je čakal; poleg njega je čepel že davno doslužen prepeličar, poleg poti pa je kimal strašni Bantam, majhna, stara podgana od konja, z daleč doli segajočo grivo ter dolgim, rjastim repom: čisto mirno je tam poleg stal in kimal in pač le malo sanjal o burnih časih, ki ga čakajo.

Z veseljem sem gledal, s kakšno ljubeznijo so dečki skakali okrog starega moža in kako so božali prepeličarja, ki se je od sreče tresel po vsem životu. Ampak Bantam je bil pravi predmet zanimanja: vsi hkrati so lezli nanj, in le z veliko težavo jih je John pripravil do tega, da bodo jahali drug za drugim, vsak en čas, in da bo najstarejši jahal prvi.

Končno so se oddaljili: eden na konjiču, pred katerim je pes skakal in lajal, druga dva pa sta držala Johna vsak za eno roko, oba hkrati vanj govoreč in obsipajoč ga s tisoč vprašanji, kako je doma, in pripovedujoč mu vesele dogodke iz šole. Gledal sem za njimi s čuvstvom ne vem ali radosti ali otožnosti; zakaj spomnil sem se dni, ko tudi jaz nisem poznal ne skrbi ne žalosti in so mi bile počitnice višek zemske blaženosti. Kmalu po onem prizoru je postiljon ustavil, da je konje napojil; ko smo pot nadaljevali, smo na prvem ovinku zagledali čedno, nekoliko gosposko hišo. Videl sem, da je pred hišo stala gospa z dvema majhnima deklicama, po poljski poti pa so prihajali moji mladi tovariši z Bantamom, Korlom in starim Johnom. Sklonil sem se skozi poštno okno, da bi bil vsaj oddaleč priča radostnega svidenja; toda v hipu mi je drevje zakrilo pogled.

V mraku smo prišli v vas, kjer sem sklenil prenočiti. Ko smo zapeljali skozi ogromna vrata na dvorišče gostilnice, sem pri vhodu videl na eni strani skozi okno žarko luč plapolajočega kuhinjskega ognja. Stopil sem v kuhinjo in občudoval — pač že stotič — udobnost, snažnost in prijetno domačnost kuhinje angleške gostilnice. Bila je zelo prostorna; kroginkrog ob stenah so visele svetle bakrene in cinaste posode, semtertja je bilo zataknjeno božično zelenje. Od stropa dol so visele gnjati, prekajeni jeziki, veliki kosi slanine; na ognjišču se je neprestano vrtil ra-

ženj, obložen s cvrčečo pečenko; nekje v kotu je tiktakala ura. Ob eni steni kuhinje je stala — snažno pomita — dolga miza iz jelovega lesa, z velikim kosom mrzle govédine in še z drugimi tečnimi jedili, nad temi pa sta — kakor za stražo — stala dva vrča penečega se olú (piva). Popotniki iz nižjih slojev so že — sem videl — sedali za mizo, da se lotijo pripravljenih jedi; drugi pa so, sedeč poleg ognja na hrastovih stolicah z visokimi naslonjali, pušili in kramljali pri svojem olú. Urne služabnice so skakale sem in tja po ukazih skrbne gosposkinje; seveda so znale ujeti kak hipec, kako priliko, da so spregovorile kako besedo s skupino, sedečo okoli ognja, ali se z njimi glasno posmejale...

Nisem še dolgo sedel v gostilnici, ko se je drug poštni voz ustavil pred njo. Izstopil je mlad mož, čigar obraz se mi je nekam znan zdel, ko sem ga videl ob svitu svetiljke. Približal sem se, da bi ga natančneje videl; pa tudi on je mene zapazil. Nisem se motil: bil je Frank Bracebridge (izg. Brejsbridž), duhovit, dobrovoljen mlad mož, v čigar družbi sem pred nekaj leti potoval po evropski celini. Najino svidenje je bilo nad vse pristrčno... Povabil me je, naj se še tisti večer peljem nekaj milj dalje z njim na dom njegovega očeta tam na kmetih, kamor je bil tudi on namenjen za čez božič, da preživim dva ali tri dni v njih družini. »Boljše bo to za vas,« je dejal; »kdo bo na sveti večer in na sveti dan v gostilnici sameval! Zagotovim vas, da vas čaka prisrčen sprejem, čeprav nekoliko po starih šegah in navadah.« Njegovim razlogom nisem mogel kaj ugovarjati in sem zato prijazno vabilo brez obotavljanja sprejel; voz je prišel pred vrata in par hipov pozneje sem se že vozil proti očetnemu domu svojega prijatelja.

Joža Pogačnik:

Kipeča trta.

*Ah, koliko dežja je roka božja tod že dala,
o draga trta našega živiljenja;
ah, kolikrat ti ljubeznivo tvojo prst rahljala!
In venomer kipiš, kipiš
in vendar, vendar ne rodiš. —*

*Ah, če ne boš močno, močno obrezana
in če ne boš trdo ob kol privezana,
pa če te milost sama bi popestovala,
ne porodiš, ne porodiš.
Celo ne prideš do spočetja,
če ne trpiš, če ne trpiš!*

I. Dolenc:

S popotno palico po Koroškem.

1. Vtisi iz Ziljske doline.

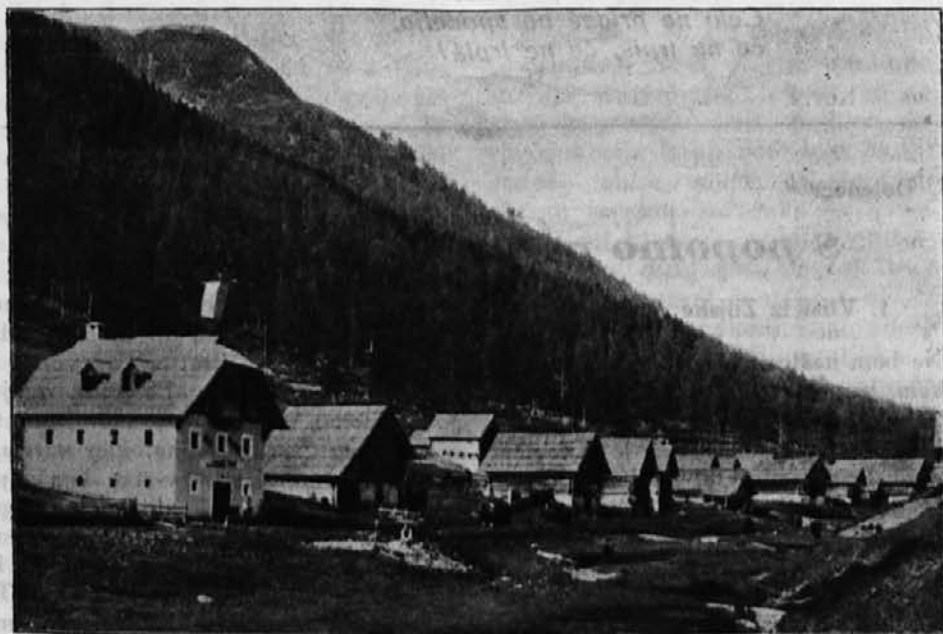
Ne bom našteval vseh krajev na Koroškem, kamor me je zanesla počitniška sreča v juliju 1926. Ne nameravam pisati o geografiji Koroške. Dasi je Korotan pokrajinsko izredno lep, vendar bi skoro rekel, da so me bolj zanimali ljudje nego kraji. Vsekako sem šel preko Karavank predvsem radi ljudi, ki tam prebivajo. Kraji so me zanimali predvsem radi tega, da bom lažje bral spise o Koroški in da mi ne bo treba jemati šele zemljevida v roke, če bom bral o Šmohorju ali Mariji na Zilji. Če povem, kod sem hodil, storim to samo radi tega, da bo bravec vedel, na podlagi obiska katerega dela Koroške sem si ustvaril skromno sličico o tamošnjih razmerah. Povsem neznana mi Koroška tudi poprej ni bila; l. 1904. sem potoval preko Ljubelja v Celovec in dalje preko Trbiža k Rabeljskemu jezeru, l. 1918. sem bil na Gosposvetskem polju, l. 1920. sem pa spoznal pokrajino ob Vrbskem in Baškem jezeru. To pot sem si ogledal beljaško okolico in Ziljsko dolino z njenimi planinami vred, ki se razprostirajo ob avstr.-italijanski meji.

Bivši poslanec Francè Grafenauer mi je bil zbudil željo, da bi si ogledal Ziljsko dolino. Večkrat sva govorila v letih 1919. in 1920. v Belgradu v njegovem domu, s katerega je moral bežati, o bogastvu Ziljske doline, kjer vzrejajo odlično živino, zlasti izvrstne konje, po katere so pred vojno hodili kupci z Ogrskega in celo iz Rumunije. S posebno ljubeznijo je pa govoril o planinah, ki spremljajo na jugu Ziljsko dolino. Ta zemeljski raj je bil staremu možu zaprt, zaprt za vedno, kakor je menil. In čim bolj mu je bil zaprt, tem bolj se mu je tožilo po njem: »O, če bi Ziljska dolina pripadla Jugoslaviji, bi jaz do smrti ne delal nič drugega, nego bi se samo razgovarjal in veselil s prijatelji na domu ali pa na naših planinah!« Ali bi bil Grafenauer res tako ravnal, tega ne vem; saj ni hotel s tem povedati kakega načrta za bodočnost, hotel je samo izraziti brezmejnost svojega veselja nad vrnjenim domom. Delal bi bil pa doma tako, kakor delajo vsi Ziljani in kakor je pridni kmet in izdelovalec orgel Grafenauer delal poprej; od zore do mraka rosan in potan. Bil sem letos na nje-

govem posestvu v Mostah pri Brdu. Pravega kmeta je kazalo že to, da je poprej popravil svoj hlev nego svojo hišo: popravljeni hlev donaša več dobička nego popravljena hiša. Baš je nameraval olepšati še svojo že sedaj prav lično hišo, ko ga je presenetila vojna. K njegovemu posestvu spada lasten mlin, stog (kozolec), ki jih ima slovenski del Koroške precej, in — česar še v svojem življenju nisem videl — celò lastna cerkev poleg hiše, prava zasebna last Franceta Grafen-

roško minimalen in težaven. Zlasti pa je svet zase Ziljska dolina. Za večino Ziljanov je pač pomenil poprej nemški Beljak skrajno točko, do katere je potoval, razen če je romal na Sv. Višarje ali pa po nujnih opravkih v Celovec. Prav mnogo slovenskih Ziljanov se je pa izselilo v Ameriko.

Kako pa je v Zilski dolini v jezikovnem oziru? me vprašuje radovedni bravec, ki bi baš o tej kočljivi točki rad izvedel. Če se voziš po železnici, se ti

Dolska planina med Ziljsko in Kanalsko dolino.

aerja. Vse dokazuje, kako priden in podjeten rod je živel na tem domu. Seveda je imel na Dolski planini tudi svojo »fačo« (pastirsko kočjo), pod katero je »tamar« (prostor, kjer se zbira zvečer molzna živina in teleta).

Prebivalstvo Ziljske doline je izredno ljubeznivo in družabno, do tujca seveda nekoliko nezaupno. Če človek potuje po Koroškem, mora dobiti vtis, da je to svet zase. Od Kranjske ga ločijo visoke gore. Dokler ni stekla karavanška železnica, je bil promet med Kranjsko in Ko-

zdi, da si v popolnoma nemški pokrajini. Za zavednega Slovenca ni mesta v državni službi; ne najdeš ga ne med železničarji ne med orožniki ne med učitelji ne med cariniki niti ne med pismo-nošami; tudi trgovec je redkokdaj zaveden Slovenec, prav tako gostilničar. Po trgovinah bereš skoro izključno samo nemške napise, in sicer — v gotici! Nekje pa vendar še živi slovenščina: na kmečkem domu in v cerkvi. Kakor se mi je reklo, bo na Koroškem kakih 80 slovenskih duhovnikov. Ti pridigajo ve-

činoma slovenski in poučujejo veronauk v šoli v slovenskem jeziku. Nikdar mi ni bilo vprašanje ohranitve slovenskega jezika na Koroškem tako jasno kakor med tem potovanjem: slovenski jezik se bo na Koroškem držal toliko časa, dokler bodo imeli koroški Slovenci v sebi toliko moralne moči in verskega čuta, da bo izhajalo iz njihove srede dovolj domačih slovenskih duhovnikov. Dokler bo mogoče zasesti slovenske župnije s slovenskimi duhovniki, toliko časa bo v cerkvi slovenska pridiga (Korošec bo slišal slovenski književni jezik!) in v šoli slovenski veronauk; otroci se bodo naučili slovenski moliti. Če pa ne bo rodil slovenski Korotan več zadosti duhovščine, bo moral priti na slovenske župnije Nemeč, morebiti celo Nemeč iz Nemčije, kajti nemški del Koroške ne daje duhovniškega naraščaja niti za lastno potrebo. Otroci ne bodo več brali slovenskega katekizma, s prižnice ne bo nihče več priporočal slovenske nabožne knjige: stik slovenskega kmeta s slovensko knjigo bo zamrl.

Vsa nada slovenskega Korotana je sedaj v onih 47. slovenskih dijakih, ki študirajo v Celovcu. Ali bo izšlo iz njih toliko duhovnikov, kolikor jih potrebujejo slovenske župnije? Okoli 30 slovenskih duhovnikov je po plebiscitu zapustilo Koroško. Na marsikatero slovensko župnijo je moral priti nemški duhovnik. Ali se bo še vrnil tja Slovenec?

Dà, na kmečkem domu in v cerkvi še živi slovenski jezik in bo živel še nadalje. Vprašal sem župnika v župniji, ki izkazuje po uradnem štetju nemško večino, kakšen je občevalni jezik — v spovednici. Rekel je, da na 10 slovenskih izpovedi ne pride niti ena nemška: najboljši dokaz, kako tesna je zveza med slovenščino in cerkvijo. Kdor se odtuji narodnosti, se navadno tudi odtuji cerkvi. Na neki slovenski župniji je nemški duhovnik, ki je sam pisal v nekem celovškem listu, da bi bil na tisti župniji potreben slovenski župnik — ker v cerkev prihajajo skoro samo Slovenci!

Bil sem v neki župniji v nedeljo pri krščanskem nauku v cerkvi. Med je tvojemu ušesu, če slišiš, kako župnik s prižnice priporoča naročitev slovenskih listov. Priporoča tudi nemške liste — vsaka slovenska hiša na Koroškem jih ima in jih mora imeti radi informacije o javnem življenju — a glavno je, da pridejo tudi Slovenci na svoj račun.

2. Na Kugyjevem domu.

Če govorim o slovenskem delu Ziljske doline, moram omeniti še moža, o katerem se je baš letošnje leto toliko pisalo: dr. Julija Kugyja, ki se je proslavil s knjigo: *Aus dem Leben eines Bergsteigers*. V Planinskem Vestniku sem bral, da je bil Kugyjeve oče doma iz Lipe pri Podkloštru. Seveda se me je polastila radovednost, ali je slavni turist iz slovenske ali nemške vasi. Zemljevid slovenskega ozemlja, ki me je spremljal na poti, sicer nima Lipe pri Podkloštru, ampak Podlipo, kakor tudi ljudje govorijo. Nemški napis imenuje vas Lind. Izpraševal sem po njegovi rojstni hiši v slovenskem jeziku in dobil skoro vedno tudi slovenski odgovor. Slovenski sta govorili tudi dve Kugyjevi sorodnici, s sedanjim lastnikom rojstne hiše Kugyjevega očeta. Pri hiši se reče »pri Kugyjevih« in celo sedanji lastnik se piše Kugy, dasi ni v sorodu z dr. Julijem, ampak se je k hiši priženil. Hiša je preprosta, prav kakor opisuje Gregorčič kmečko hišo. Stoji blizu cerkvice; gotovo so bili poprej njeni lastniki obenem tudi cerkveniki. Dà, mnogo slovenske krvi se pretaka po žilah slavnega Kugyja, sina slovenskega Ziljana in vnuka pesnika Koseskega, čeprav se je zgodilo tudi Kugyju tako, kakor neštetim potomcem koroških Slovencev, da jezika svojih prednikov ne obvlada več. Njegovo tozadevno pripombo na str. 124 (*»weil ich der slovenischen Sprache leider nicht mächtig bin«*) moramo razumeti pač samo tako, da težko bere slovenske knjige, dočim bo ziljsko slovensko narčne brezdvomno razumel. Razlika med

ziljskim narečjem in književno slovenščino je pa prav znatna. O tem sem se vsak dan lahko prepričal, ko sem z veliko veliko težavo sledil razgovoru Ziljanov med seboj — če sem sploh razumel, kar so »pure« (»pura« je v ziljskem slovenskem narečju — kmet!) med seboj »žoborili« (= govorili) v svoji pojoči govorici. Razumem pa tudi tožbo koroških slovenskih duhovnikov, da Korošci, ki v šoli ne slišijo književne slovenščine, težko razumejo knjige, tiskane v Ljubljani.

Ko sem se vrnil s potovanja, sem si takoj izposodil dragoceno Kugyjevo knjigo. Prva slika v tekstu nam kaže — cerkvico v Podlipi. Kugy pripoveduje, kako je na očetovem domu v Podlipi opravljal kmečka dela, da je zahajal na počitnice v Peče (Pöckau) v Ziljski dolini in celo v Kamno gorico pri Radovljici. Zato se ne čudim, da piše slovenska imena pravilno ali vsaj mnogo pravičneje nego večina nemških knjig.

3. Iz težkih dni.

Izpolnila se mi je želja, da sem si ogledal kraj, kjer je služboval med vojno in pred vojno pisatelj Meško. Sedaj sem z večjim umevanjem bral zgodovino bega v januarju 1919. (Koledar Moh. dr. 1921.) Da, tule je hiša, v kateri je živel njegov zagrizeni nasprotnik protestantski gostilničar. Mož ni imel sreče; njegovo sliko sem videl na pokopališču; v najlepši moški dobi se je ponesrečil. Tu so Tardaniče in Činoviče, katerih se je moral Meško na begu izogibati. To je pa Meškov сосед v Štebnu, ki »je bil in ostane pač vedno zlata duša«; vojak ga je iskal, skritega za sklado drv v peči, s tem, da je dregal v drva z bajonetom, pa ga ni ranil in ne zapazil. Seznanil

sem se tudi s cerkvenikom pri Mariji na Zilji, ki radi bolne noge ni mogel bežati z Meškom. To je zelo sumljiv človek: varuhi reda in pravice so ga morali 10. novembra 1909 zapreti. Takole je bilo. Mož je hotel na celovškem koldvoru kupiti po slovensko vozni listek do Beljaka. Blagajničarka ga mu ni hotela dati, ampak ga je poučila: »Hier wird deutsch gesprochen, Klagenfurt ist eine deutsche Stadt.« Mož je mirno najel postrežčka, da mu je kupil vozovnico v nemškem jeziku, ter je odšel na peron. Tu ga je pa redar aretiral brez najmanjšega vzroka in vtaknil v luknjo, kjer je čakal na ostro sodbo od sedmih zvečer do desetih zjutraj. Pravična sodba se je glasila: 24 ur zapora. (Dogodek je opisan tudi v knjigi Aus dem Wilajet Kärnten na str. 68.)

Miha Grafenauer, oče profesorja dr. Ivana Grafenauerja, ki živi v Waltersdorfu pri Beljaku, je bil majki Germaniji še bolj nevaren: bil je v postu 1915 kar 28 dni zaprt kot »Verräter« in resno je mislil, da ga bodo obesili. Zaprli so ga istočasno z župnikoma Trunkom in Meškom.

Zločinec vseh zločincev je pa bivši poslanec France Grafenauer, ki je bil med vojno obsojen kar na pet let težke ječe. Zaprt je bil skupaj s Čehoma dr. Kramarjem in Rašinom (bivšim finančnim ministrom) v Wöllersdorfu, kjer bi bil kmalu lakote umrl. Letos je prišel na Koroško domov za kakih osem mesecev, pa je moral zopet oditi, čeprav je imel uradno dovoljenje, da sme bivati na Koroškem. Nemčurji (ne Nemci!), ki so vobče »najgrša sorta ljudi pod milim Bogom«, niso pustili, da bi bival med njimi »der Verräter Kärntens«.

Kranjec, stopaj s spoštovanjem po koroških tleh! (Konec prih.)

Lastno trpljenje je kakor zrcalo, v katerem spozna človek trpljenje drugih. Kdor ni trpel do krvi, ostane otrok in ni videl življenja.

(Ivan Cankar.)

Prof. M. Prezelj:

Svet — dom lepote.

Tja gori v sinje višave gorskih velikanov nam koprni v vsakdanjosti izmozgana duša, po brezkončnosti azurnih morskih planjav nam hrepeni v vsakdanjosti onemoglo srce. Večna je lepota, ki se razliva po skalnih grebenih in sočnih livadah kraljestva planin, dometi naš um je ne more, čutiti jo more le duša. Očarljiv je pogled na modrino morja in polna akordov je pesem morskih valov. Oko gleda in se raduje, uho posluša in se naslaja, duša pa čuti brezmejnost lepote...

Zabava, ki nam jo nudi gledališče in kino, razvedrilo, ki ga iščemo v igri in športu, je le morfij za dušo. Morfij, ki nas uspava za par trenutkov, da se potem še krutejše zavedamo puste vsakdanjosti. Kdor ne najde notranjega miru v razburkanem času današnjih dni, naj gre na planine, naj se poda na bregove brezmejnega morja: lepota planin ga bo prerodila in mu vdahnila svežih moči, lepota morja pa ga navdala s pogumom za nadaljnji boj. Tajinstvena moč planin in morja je magnetična sila, ki vzbuja v nas koprnenje po solčnih livadah in sinjih višavah neomejene prostosti.

Razblinile bi se moreče skrbi, prenehalo trpljenje prozaičnih dni, ako bi mogli in smeli uživati poezijo življenja iz vira lepote, kamor nas sili in žene v boju izmučena duša, v trpljenju in obupu utripajoče srce. To je želja vseh ponižanih in teptanih, to je sen vseh, ki omagujejo pod težo neizprosnega življenjskega boja. Neuresničljiva želja, neizpolnjive sanje o popolnoma srečnem življenju. In vendar! In vendar so izpolnjive tudi te neizpolnjive želje. Izpolnjive za vsakega, kdor hoče, izpolnjive brez dolgotrajnega potovanja in iskanja, uresničljive na lahek in cenen način. Nauči se pravilno opazovati prirodo in pravilno razumevati njene pojave! Potem ne boš več iskal lepote in čudežev v daljnih daljavah, pozabil boš

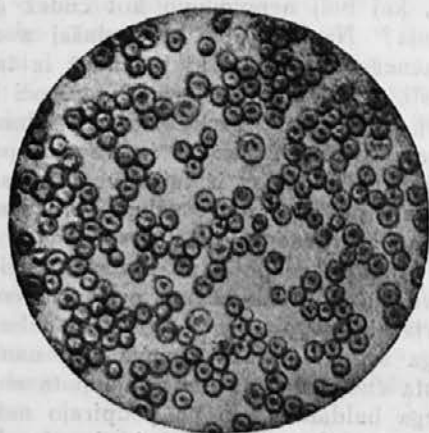
na trpkost življenja, ko zrl boš lepoto v vsem, kar te obdaja in v čemur živiš.

Iztegni roko in zaigrabi, zaigrabi čudež! Kaj je bolj čudežno kot je čudež mase, kaj bolj tajno kot je tajnost barve, kaj bolj nepojmljivo kot čudež gibanja? Nastavi uho in poslušaj zvok zračnega valovanja, ki je čudež iz tajnosti, zemljine atmosfere. Dvigni oči in glej, glej svetle žarke zlatega solnca! Vsak solnčni žarek ti je vendar pozdrav in blagoslov iz tajinstvenega vse-mirja, po katerem valuje brezdanji ocean svetovnega etra.

Mistična so pota, po katerih krožijo ozvezdja v brezkončnem prostoru vse-mirja, in nepojmljivo je misterij nebesnega svoda, ki se razpenja nad nami. Nista čudež našega neba in lepota modrega baldahina, ki ga podpirajo naše gore, ista kot je čudež in lepota, ki se razliva nad cvetočimi pokrajinami južnega solnca? Gorenje lesa, premoğa, žarenje električne žarnice, vsi ti in slični pojavi, ki jih gledaš vsak dan, a ne vidiš, niso nič manj čudežni kot je čudež polarna svetloba, magnetizem, radioaktivnost in vse, česar sila nam je nepoznana, vse, česar vzrok nam je uganka, vse, česar smoter nam je tajnost. Spoznaj, da živiš v čudežih, in minula te bo želja po daljnih, nedosegljivih daljavah! Opazuj in uživaj iz veseljstva neizčrpane lepote! Nov svet se ti odpre, ko začneš razumevati vsakdanjosti, ki niso vsakdanje, ko začneš upoštevati malenkosti, ki niso malenkosti. Svet ti postane kraljestvo mavričnih barv, ko se ti porodi smisel za doumevanje lepote, ki je v vsem, kar obstoja, pa naj bo to najvišji vrhunec sveta, najglobokejši ocean ali pa neznatno zrnce apnenca in drobna kapljica vode.

Ni li umetnina, vredna občudovanja in priznanja, košček sladkorja, kos apnenca ali kremenjaka, v katerem se

vrsti kristal za kristalom, na kojih dijamantnih ploskvah se preliva svetloba v mavričnih barvah? Neznaten mineralni kristalček in monumentalna piramida egiptovskih faraonov. Večja je ta in pozantnejša, lepši je oni in dovršenejši. Oglej si z mikroskopom ustroj in sestav pšeničnega zrna, notranjost krompirje-

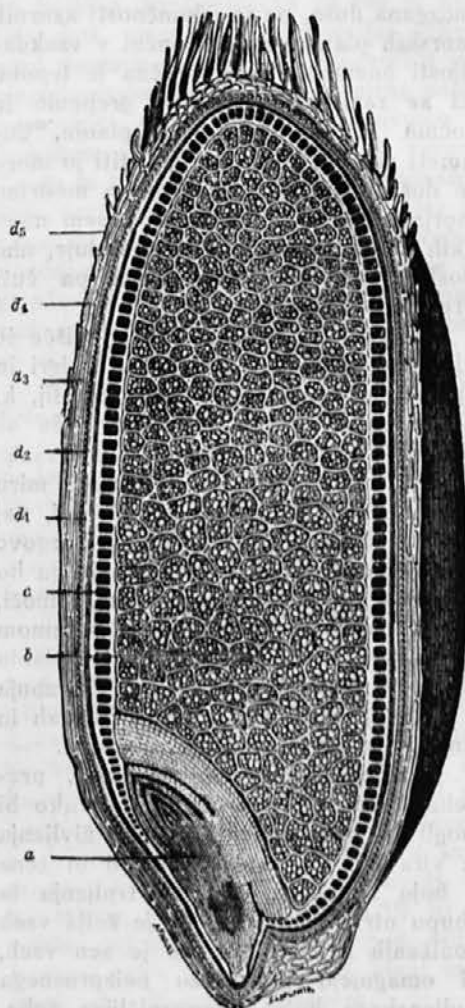

Človeška kri, 350krat povečana.

Vsak kubični milimeter človeške krvi ima v sebi okoli 5,000.000 rdečih krvnih telesc.

vega gomolja, oglej si pobliže, karkoli hočeš, pa se boš čudil, strmel in užival harmonijo lepote. Z občudovanjem se diviš dovršeni sestavi in brezhibnemu delovanju drveče lokomotive, po morju plovečega parobroda, po zraku letečega aeroplana. Ti, človek modernega časa, ti, ki dan za dnem gledaš pridobitve in iznajdbe na vseh poljih človeške kulture, ali je tvoje oko že videlo kapljico rdeče krvi in vse, kar se skriva v njej? Neznatna je kaplja krvi, a njene skrivnosti so enake skrivnostim življenja in njena lepota je del harmonije, ki se izraža v slehernem bitju. Pod mikroskopom se ti razodene misterij: ena sama krvna kapljica, v njej pa plavajo tisoči in tisoči predrobnih krvnih telesc, od katerih zavisi naše zdravje, naše življenje. Oduševljen si od užitka, ki ti ga je nudila luksuriozno opremljena umetniška razstava. Dobro! Sprejemljiv

si za lepoto, ki se izraža v delih človeškega uma, pojdi in si oglej brezplačno razstavo umetnin, nastalih v delavnici prirode! Povečaj z mikroskopom tanko vlakence v koščku mesa, opazuj

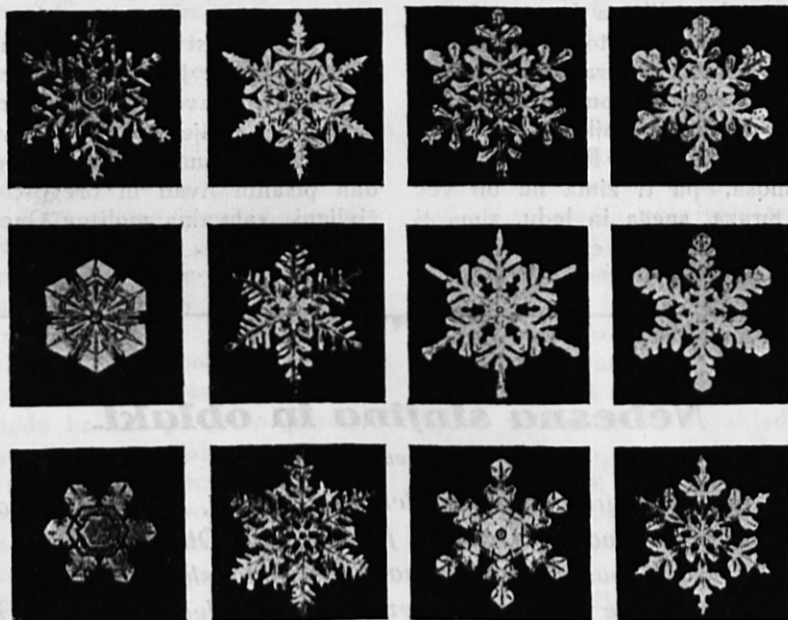
Prerez skozi pšenično zrno: a = cima, iz katere se rastlina razvije; b = zaloga skroba (moke), ki služi cimi za hrano; c = beljakovinska plast lepiva, ki preskrbuje cimo z beljakovino in izloča žlezne snovi, ki vsrkajo (»prebavijo«) skrob; d₁–d₅ = pet krovnih plasti.

z mikroskopom nežno tipalnico nadležnega komarja, približaj lečo mikroskopa na milimeter razdalje nežnemu krilu

osovražene muhe! Glej, primerjaj in sodi! Odkrito razsodi, kaj je večja umetnina, vlakence mesa ali najlepši atenski in jonski steber, razsodi, kaj je večji umotvor, tipalnica komarja ali veličastna katedrala, povej, kaj bolj prija očesu, harmonija barv na umetniški sliki ali kot biserna matica sveteče se žuželkino krilo.

Primi za mikroskop in odpri s tem čudodelnim aparatom pogled v nevidni svet malega, v mikrokozmos! Mikro-

nači se in stopi v mikrokozmos kapljice sline! Glej ta srebrni blesk in dijamantni sijaj na tisoče in tisoče zračnih mehurčkov razdeljene pene! Česar prej nisi niti slutil, vidiš zdaj na lastne oči, prelestno lepoto v tem, kar se ti prej ni zdelo vredno površnega pogleda. In pa kapljica umazane mlakuže! Vzklik začudenja se ti izvije iz prs, ko zagledaš v njej cel svet majhnih bitij, pestrih po barvi, bizarnih po obliki, da bi jih ne mogla opisati bujna fantazija pisatelja

Mikrofotografije snežnih kristalov.

kozmos — začarano kraljestvo prostemu očesu nevidne lepote, svet leska in bleška, harmonija oblike in svetlobnih barv. Ni je v mikrokozmosu razlike med lepim in grdima, med čistim in umazanima, ker vse, kar obsega, je lepota v lepoti. Preslabo nam je oko, da bi mogli v slini spoznati kaj več kot brezliko maso belkaste pene, upira se našemu estetskemu čutu pogled na umazano mlako vode in kup gnoja je za prosto oko kup gnijoče nesnage. Odstrani za par trenutkov prirojene predsodke, oju-

tisoč in ene noči in ne naslikati fantazija modernega slikarja. Naravnaj mikroskop na kapljico mleka, pa mi povej, če se ne dajo milijoni drobnih kroglic, ki krožijo v njej, primerjati z iskrečimi se svetovi, z zvezdami, ki razsvetlujejo pomladanske noči. Nežna tenčica, ki ovija rastlinski list, je čudoviteje stkana kot smirnska preproga, tanka koreninica drobne cvetlice, je bolj smotreno zgrajena ko omrežje vodovodnih cevi, ki preskrbujejo velemesto z vodo. Odpri

z mikroskopom skrivnosti, ki so skrite v koščku apnenca, v kristalu kremenjaka, stopi v mikrokozmos drobca prsti in divil se boš očaran od lepote, kakršne nisi še videl nikoli.

Reven je svet in pa majhen, ako ga gledaš s perspektive prostega očesa, prebogati je, preobširen in prevelik, da bi ga mogel pregledati in se nagledati, ako prodreš v njegove sestavine. Vse, kar vidimo na svetu, je le prostemu očesu vidna oblika mikrokozmosa, vse, kar nam zaznava prosto oko, je le medel odsev lepote, ki izžareva iz kraljestva malega, iz velikega in mogočnega mikrokozmosa. Stopi v to bajno lepoto, prodri v to mavrično kraljestvo, pa se ti svet ne bo zdel več puščoben, postal ti bo pester in lep ko najlepša pravljica. Stopi, glej in uživaj! Prodri v tajne, mikrokozmosa, pa ti zima ne bo več letni čas mraza, snega in ledu, zima ti bo pomlad, posuta s cvetkami belih

snežink. Vse, karkoli si more želeli romantike željna fantazija, vse najdeš in doživiš, ko potuješ po dijamantnih in zlatih stezah skrivnosti polnega kraljestva, v katerem kraljuje mikrokozmična lepota. V kapljici vode boš našel zastopnike flore in faune, lepše od onih, ki oživljajo tropske gozdove, krasnejše od najredkejših eksotičnih cvetk. V plesni ne boš več videl uničujočega saprofita, bakterije ti ne bodo več samo raznašalke bolezni, ker v mikrokozmosu ni bolezni in ni smrti, ampak v njem je neprestano presnavljanje.

Glej stvarstva krasote in misterij njegove lepote te bo dvignil iz trpljenja in obupa v višave harmonije tvojega hrepenenja z življenjem. V teh višavah ti bo življenje pomladni dan zlatega solnca, dan pisanih livad in bregov, tu ti bo življenje zahvalna molitev Onemu, ki ti pusti živeti.

Nebesna sinjina in oblaki.

(Prevedeno.)

Dejal je očetu otrok: „Oh, ti sivi, pusti oblaki, da bi nam vsaj lepega sinjega neba ne zakrivali!“ Oče mu je odvrnil: „Otrok moj, kaj ti koristi sinje nebo. Iz sivih, pustih oblakov nam rosi blagoslov.“

Če gledam trope razkošnih brezdelnežev, oblečenih v svilo in škrlat, in če vidim, kako hodijo mimo njih delavni ljudje, oblečeni v sivo raševino, tedaj se spomnim na to sinje nebo in te sive oblake.

Kanonik Iv. Sušnik:

Pokrajina na mesecu.

Pogled na polni mesec nam kaže, da njegova ploskev nima povsod iste svetlobe: raznovrstne lise in pege ima, nekatere svetlejše, druge dosti temnejše. Umevno je, da so si pred stoletji, ko še niso imeli dobrih daljnogledov, predstavljali površino mesečevo slično površini zemlje, pokrito z vodo, s puščavami, prostranimi gozdovi itd. in so tudi temne pege imenovali »morja«. Tako so postavili na mesec mare crisium, mare fecunditatis, mare tranquillitatis, mare serenitatis, oceanus procellarum itd. Danes seveda vemo, da na mesecu ni morja, ker sploh ni vode, vendar so pa zvezdoznanci ohranili dotična imena »mare«, da z njimi označijo bolj temne pege. Te pege, vidne prostemu očesu, so ploskve ali ravnine na mesecu, četudi ne prav tako ravne in gladke, kakor si mi predstavljamo obsežne ravnine na zemlji.

Skoraj vsa druga površina meseca pa je pokrita z gorovjem. Da, z gorovjem; toda kakšno pa je to gorovje? Če primerjamo zemeljsko gorovje z onim na mesecu, pridemo do zaključka, da je postanek in razvoj in zato tudi oblika zemeljskega gorovja vse drugačna, kakor pa se nam kaže gorovje na mesecu.

Da je gorovje na zemlji nastalo iz krčenja pozemeljske skorje, o tem ne more biti nobenega dvoma. Najdaljša taka guba so pač ameriške Kordiljere, ki segajo od Severnega morja skozi vso ameriško celino do Patagonije. Take gube tvorijo tudi Pireneje, Alpe, Karpati, Ural, Kavkaz, v še večji meri srednje azijski gorovje. Zemeljske plasti so se upognile v gube, se dostikrat prelomile, porinile sklad na sklad, med njimi so zazijale globoke razpoke. Vse to je tekom tisočletij izoblikovala voda, zarezala globoke jarke in doline, globeli napolnila z gramozom, deloma ž njim izravnala cele ravnine. To iz-

oblikovanje se vrši, četudi sedaj bolj po malem, vendar še neprestano; posebno o vsaki večji povodnji vode odnašajo gramoz in pesek z višav in ga odlagajo po nižavah. Seveda na to delo mnogo vpliva tudi zemeljsko ozračje.

Vse drugačno pa je gorovje na mesecu. Dolgih gorovij, kakor na zemlji, mesec skoraj nima. Tam je vse zaokroženo. Vse večje ravnine, »morja« imenovane, so bolj ali manj zaokrožene in večinoma obdane z visokim gorovjem. Mare crisium n. pr. ima nad 500 km v premeru in je obdano krog in krog z visokim, mestoma do 5000 m visokim gorovjem. Zaokrožena gorovja z velikimi globinami na sredi, dostikrat z visokim vrhom na sredi, pokrivajo v najraznovrstnejših oblikah in vseh velikostih od 200 km v premeru do najmanjšega v daljnogledu še komaj vidnega žrela skoraj vso mesečno površino. Na nekaterih mestih so ta gorovja in žrela tako gosto nakopičena, da so z daljnogledom videti, kakor da bi skleda ob skledi, krožnik ob krožniku v najraznovrstnejših oblikah stali drug ob drugem. In ta gorovja niso nizka, temveč njih višina dosega 9000 m, torej dosega ali celo presega najvišja gorovja na zemlji. Ker na mesecu ni morja, tudi ni normalne ploskve, od katerih bi se — kakor na zemlji od morske gladine — merila višina gorá. Višina tega gorovja se meri le neposredno od vznožja.

Pri postanku gorovja na mesecu so delovale izključno vulkanične sile, četudi učenjaki še dandanes ne soglašajo, kako so te sile delovale. Pogled z močnim daljnogledom nam kaže oblike, kakršne zastoj iščemo na zemlji. Na mesecu ni vode in ne zraka, manjka torej dveh činiteljev, ki neprestano delujeta in glodata na zemeljski površini, odnašata višine in polnita brezna.

Priložena slika nam kaže divje razdejanje na mesecu, kakršno so napra-

Pokrajina na mesecu; v ozadju naša zemlja.

vile in zapustile vulkanične sile. Ostro, razdrapano robovje ni nikjer omiljeno in zaokroženo, nobena vodica ne šumlja po dolinah, noben studenec in potok ne odnaša gramoza z višav in ne polni

dolin, nobena travica, nobena rastlina se ne spenja preko strmega gorovja, in ker ni zraka, tudi noben zvok, noben glas ne odmeva preko strmih sten, vsa površina je prazna, tiha in mrtva.

Joža Pogačnik:

Študirajoči.

„Dragi, študiraš?

Vrbovo vejico sem ti prinesel,
prve je vrt naš pogнал.“

— V vratih se je še zadrege otrešel:

„Odkritosrčno rečeno — ti hiraš!“

Takrat se v mojih temah je zabliskalo.

V dvoje prelomil sem vejico vrbovo,
pol sem je v knjigo in pol sem je v gumbnico dal:
vse okrog mene je živo zavriskalo.

Vedno od takrat mi veja zelena, veja zelena
čez knjigo leži.

Slovenski skavti in tabori.

Visoko v Bohinju, ob Naklovi glavi, kipe v nebo mogočne smreke in jelke, pod Omišljem, na Krku, žubore valovi našega Jadrana, pod plečatim Stolom, ob Lampetovim bajerju pri Završnici, pa se pno vedno višje strme pečine, poraščene tu pa tam z grmičevjem ali s travo.

Osamljeni so ti kraji sedaj, malo je ljudi, ki jih posečajo, samo veter in dež, solnce le tupatam, obiščejo samotne smreke, tožne valove in sive skale.

Ko pa je letos zorelo klasje, ko je bilo solnce na višku svoje moči, so te pokrajine oživele, oživele za štiri tedne tako, da bi jih človek oddaleč lahko primerjal malemu mravljišču: zaradi njihove romantične, osamljene in krasne lege so jih porabili skavti za svoja taborišča.

Skavti — mladi ljudje, ki čutijo kva-ren vpliv mestnega življenja na človekov telesni in duševni razvoj, hite ob vsaki priliki v prirodo, kjer čitajo vedno in vedno tako veliko, tako obsežno, pa nekaterim tako malo poznano, vedno odprto knjigo matere narave.

V naravi se uče življenja, smotrenega in premišljenega, v naravi se uče reda in discipline, v naravi spoznavajo mogočnost in vso veličastnost del, ustvarjenih od Njega, ki vodi vse žitje in bitje človeka, narave in svetov. Tam začutijo, kako majhen je človek, kako slaboten in — kako zloben.

Zato ne preveva njihovih vrst le klic: Nazaj k naravi! temveč tudi, in to predvsem: Navzgor k izpopolnitvi!

S preprostim, naravnim življenjem, močnim, izklesanim značajem, čisto, po-

šteno dušo in čvrsto, dela in žrtev vajeno roko hočejo doseči svoj cilj: Prestrojiti današnjo človeško družbo, da zavrže laži-kulturo, da zavrže sebičnost, samoljubje in sovražstvo, da zavrže nedelavnost in čezmerno uživanje, da postane krotilec svojih strasti, da vzljubi

Jutro v mariborskem taboru 1926.

požrtvovalnost, delo in dela za medsebojno ljubezen ljudi in narodov.

Visok je ta cilj in daleč je. Volja pa je krepka in pot jasno načrtana. Trojna obljuba in desetero zakonov kaže skavtom smer, kod naj hodijo in kako naj delajo, da bodo hodili in delali prav, da bodo hodili in delali za ta daljni, vzvišeni cilj. Izmed pripomočkov pa, ki rabijo skavtom pri njihovi samovzgoji, stoji na prvem mestu taborenje.

Kakšno je tako taborenje, je videl lahko vsak v preteklih štirih letih pri ljubljanskih skavtih, katerih organizacija stalno napreduje, ne le kvantitativno, temveč tudi, in to predvsem, kvalitativno. Prvi tabor, 1923. l., je bil v Kamniški Bistrici; vodil ga je poljski skavt-instruktor Črni Panter Kazimir Kindler. Udeležilo se ga je okoli 30 Ljubljančanov. Drugi, pod vodstvom Hitrega Jelena je bil v l. 1924, ob Lampetovem bajerju pod Stolom; udeležencev je bilo povprečno 60. Tretji tabor v Bohinju, ki ga je vodil l. 1925. Bistro Oko, je štel približno 90 članov. V letošnjem letu pa so imeli Skavti kar 3 tabore: o Binkošti tabor Matjaževe čete za Savo ob Črnuškem mostu, trajajoč tri dni, ob velikih počit-

nica enega v Bohinju pod vodstvom Črnega Mrava z okoli 65 udeleženci in drugega na otoku Krku pod vodstvom Samotnega Gamsa s približno 55 udeleženci. Starešina pri vseh taborih je bil Sivi Volk. Izjemo delata le prvi tabor, ki mu je starešinoval br. Zelenik in pa letošnji na Krku pod starešinstvom br. dr. Tomšiča.

Poleg teh ljubljanskih so imeli v letošnjem letu svoj prvi večji tabor tudi mariborski skavti in sicer ob Lampetovem bajerju pri Žirovnici. Štel je 30 članov, starešinstvo in vodstvo je imel Bistro Oko.

V taboru je vse: delo in počitek, fizična in moralna vzgoja, igre in šport, zabava in študij povsem sistematično razdeljeno. Vsi udeleženci so vezani na gotov dnevni red in posebej za vsak tabor sestavljene predpise, ki so odvisni od lokalnih razmer kraja, kjer tabore. Navedem naj kot primer dnevni red letošnjega Bohinjskega tabora:

Ob šestih zjutraj je dal rog znamenje za nastop k telovadbi. V par minutah,

Večer v bohinjškem taboru 1926.

določenih za napravljanje, so morali biti vsi udeleženci zunaj šotorov, nakar jih je taborovodja uredil in z njimi pol ure telovadil. Telovadba se je vršila po raznih sistemih, prav posebno so se pa poleg Müllerjevega sistema gojile še švedske dihalne vaje in ritmična gimna-

stika. Potem, ko se je telo ogrelo in so se zaspano-lene mišice razgibale, je prišlo na vrsto umivanje, za kar je bil določen čas pol ure. Vsak si je moral očistiti zobe, izmiti glavo, roke, gornji del telesa in noge; da je vse to bilo res izvršeno, so skrbeli vodje teh šotorov. Vsak šotor ima namreč svojega vodjo, kateremu so vsi stanovalci dolžni brezpogojno pokorščino. Po povratku od umivanja so morali vsi taboreči pospraviti šotore, nakar se je razdelil zajutrek.

Dopoldan, t. j. od 8.—11. je bil namenjen za tehnične vežbe: vaje v signalizaciji, prvi pomoči, pionirstvu, čitanju in risanju kart, študiranju prirode, delu v taboru itd.

Od 11. do poldne je bil prost čas, ki ga je izrabil lahko vsak po svoji uvidevnosti in svoji potrebi, ta za kopanje, drugi za čitanje, tretji za počitek, kakor se je komu najboljše zdelo. Nato je bilo kosilo.

Ob eni popoldne, po kosilu, je bila ura miru; do dveh ni smel nihče govoriti, ne razbijati, niti tekati po taborišču. Zatem pa je bilo dveurno kopanje, tudi obvezno; očitek, da so skavti umazani, je torej povsem neutemeljen. Pri kopanju imajo stalno stražo dobri plavači, ki pazijo, da se ne zgodi kaka nesreča. Posameznik se ni smel nikoli kopati sam, niti hoditi k jezeru. Po malici so sledile igre, šport, skratka telesna vzgoja. Za to sta bili odmerjeni dve uri, za kateri pa je bil vsak dan predpisan poseben program, tako da so se mogle gojiti kar najbolj raznovrstne igre: danes v gozdu, jutri na trati, pojutrišnjem veslanje na jezeru, potem tekanje po cesti, skratka, vsak dan nekaj drugega.

Skavtizem nima namena. vzgajati rekorderjev, hoče pa izvežbati čisto enakomerno vse mišice svojih pristavev, napraviti jih zmogljive, premostiti kakršnokoli oviro.

Od šestih do sedmih zvečer je imel ves tabor prosto, nakar se je razdelila

večerja. Ob osmih je bil veliki zbor: Tu se je določala služba za naslednji dan, tu so se prijavljali udeleženci z raznimi prošnjami ali morebitnimi pritožbami, razglašale so se pohvale, izpiti in ukori ter razdeljevali najdeni predmeti. Nato so odšli vsi skavti k taborni zabavi. Čuvar ognja — Beli Bober — je zakuril kres, okrog katerega so bili sedeži; Sivi Volk, Črni Mrav in Hitri Jelen so imeli skoraj pravcate prestole.

Ob ognju so si fantje pripovedovali vesele anekdote, čitali razne spise, prepevali narodne pesmi, vzklikali šumske krike; slišal si lahko deklamatorje in pevce-soliste, videl vsakovrstne

Jutranja gimnastika v taboru na Krku 1926.

zabavne prizore, priča si bil pa lahko tudi marsikateremu resnemu razgovoru. Za začetek se je vedno prečital in raztolmačil po en skavtski zakon, ob zaključku pa je Sivi Volk dvignil svojo palico nad ognjene zublje v znamenje miru: umolknila so usta, utihnil je sleherni glas in zamrla vsaka kretnja, duše in srca so se povzdignila do Onega, ki je ustvaril nebo in zemljo, planine in zrak, da se mu zahvalijo in priporoče. Molitev ni bila glasna, kričava, pač pa močna, globoka in verna.

»Lahko noč!« je zaklical starešina, »Lahko noč!« so si voščili ostali in po skavtskem pozdravu odšli vsak v svoj šotor. Le straža je še ostala, da pazi in čuva na red in na varnost.

Tako je potekal dan za dnevom, vsak je prinesel nekaj novega, vsak je značil v življenju taborečih napredek v vsem. Dnevi niso bili monotoni, kakor bi se to zdelo, ne, tako različni so bili, dasi je bil red isti, da si nista sličila niti dva. In izleti v planine, ki se jih je toliko vršilo! Daljših in krajših, večjih in manjših, kakršno je bilo vreme in kakršne so bile fizične moči udeležencev.

Tako smo taborili v Bohinju. Povsem slično je bilo tudi drugod, le s to razliko, da so imeli na morju kopanja nekoliko več, v Žirovnici pa istega eno uro manj. Tako so zahtevale krajevne

razmere. V splošnem so potekali tabori, lahko rečemo, vzorno. Vreme, ki je spočetka nagajalo, se je pozneje ustalilo, solnce je pripekalo, zrak in voda sta storila svoje. Nazaj prišedših skavtov bi človek skoraj ne bil prepoznal. Ogoreli, zdravi, čili in sveži, krepkih mišic in veselega obraza so se vračali v mesto. V prahu in megli pa vendar ne zdrže. Od časa do časa pohite zopet ven, za krajšo ali daljšo dobo, kakor jim pač dopuščajo njihove dolžnosti, da se nasrkajo svežega zraka in napijejo zdrave moči solčnih livad in zelenih goščav.

Joža Pogačnik:

Vedeli...

*Glej! Vedeli — to je cveteli
in vednost — ta je češnjev cvet:
cvete, cvete; diši, diši...
In zjutraj že se obleti
in do pomladi več ga ni,
nič več ga ni...*

*Zato bel prt sem si razpel
pod češnjo, cvetje nanj ujel. —*

Na bel papir, kar vem, otel.

Dr. V. Šarabon:

Kakšen šport naj mladina goji?

V zadnjih letih je našel šport pot med najširše sloje. Sole, ki so mu bile prej sovražne, ga smatrajo za važen del pedagoške mladinske vzgoje. Večkrat pa starši in učitelji ne vedo, kakšen šport naj bi mladini priporočili, katera športna vrsta bi ji zdravstveno najbolj ugajala. Vprašali so športne zdravnike za svet; odgovorili so, in podajamo tu par temeljnih navodil.

1. Nobenih splošno veljavnih pravil!

Športna zdravnica dr. Heda Bergmann je dejala: Šport je danes priznan

kot najmočnejši činitelj pri vzgoji deklic in dečkov. Popolnoma nepojasnjeno je pa še vprašanje, za katero športno panogo naj se odločimo. Nimamo še nobenih splošno veljavnih pravil. Ne moremo reči, ta ali oni je zaradi svoje postave in zaradi razmerja med deli telesa usposobljen na primer najbolj za lahko atletiko. Tekači na kratke razdalje so nekateri dolgi in vitki, drugi pa so majhni in široki. — Ravno tisti, ki ima danes svetovni rekord v teku na 100 m, Amerikanec Paddock, je majhen in širok. — Nekaj pa vendarle

vemo: telesno zelo slabotni in zaostali otroci ne smejo v resne tekme, te jim bolj škodujejo kot koristijo. Sploh bi smeli mladi ljudje gojiti šport zelo zelo previdno in, če le mogoče, pod zdravniškim nadzorstvom.

2. Prepustimo otrokom naj oni volijo!

Dr. Hexheimer pravi: Nikar ne mislimo, da je ta ali ona športna panoga mladim ljudem posebno koristna; prepustimo njim samim, za kaj se hočejo odločiti. Športni zdravnik naj na vrsto športa nikar ne vpliva; njegova naloga se začne šele, ko je treba določiti mero, v kateri naj se šport goji, ali pa, ko je treba dodeliti mlademu športniku eno od vrst, ki so mu vse enako ljube. Dalje naj športni zdravnik poseže vmes, če nas dotična športna vrsta preveč enostransko vežba, in naj določi dopolnilne vaje, ki nam zagojovijo harmonijo med deli telesa.

3. Pametna vzgoja.

Neki oče je tole povedal: Hrana naj bo otroku primerna, vsak dan naj se na prostem izleta, ponoči naj pa zadostno in redno spi. Otroci povečini preveč jedó, zlasti zauživajo preveč beljakovine. Pri letanju na prostem je solnce najboljši prijatelj doraščajočega otroka. Tudi ob grdem vremenu naj gre ven, seveda naj bo tedaj primerno oblečen. Spat naj gre otrok točno, naj ne bo preveč pokrit, soba naj bo prezračena, mir naj bo okoli spečega in tema.

4. Izenačevalni šport.

Vsak poklic ni za vsakega in vsaka športna vrsta tudi ne, pravi dr. Ruhemann. Kdor čuti veselje do nogometa na primer, je za to tudi usposobljen in bo imel tudi tam uspeh. In pri drugih panogah je isto. Šele tedaj, ko si je mladenič svoj šport že izbral, ga je treba navajati tudi na vrste, ki vežbajo zanemarjene organe in ki zdramijo tudi

speče duševne sile. To je izenačevalni šport in tega naj bi mladina gojila tudi če ji ni popolnoma všeč. Vsak šport je koristen, če ga pravilno gojimo, a ne za vsakega v enaki meri. Včasih zadostuje že ena sama športna vrsta za vzgojo duha in telesa. Večinoma jih je pa v dosego cilja harmonije treba več.

5. Skakaj in letaj in plavaj!

Med prvimi razširjevatelji športne misli na Nemškem je dr. Brustmann. Sestavil je cel načrt, prav lep:

Otrok, ki hodi v šolo, naj se kar kmalu nauči plavati, potem naj pa skače v višino, v globino in na daljavo, žogo naj meče in pleza naj. Ko dorašča, je bolj bojevit in bolj socialen. Plavanju naj se pridruži skakanje v vodo in reševanje, teka naj na kratke in tudi že na daljše razdalje, goji naj rokoborbo in boks. Ena najlepših športnih panog je tudi veslanje, vežba nam spretnost, enakomernost in ritmični čut, goji nam mišičevje, razvija nam pljuča in krepí nam srce. Med 18. in 25. letom gojimo take vrste, ki nas dovedejo v tekmo. Je vseeno, kaj, samo da tekmuje, vrsta je poljubna. Resno treniranje je najboljša šola za samozatajevanje in za privzgojitev jeklene volje.

Deklice v istih letih naj bi poleti tekale, plavale in se učile reševanja, pozimi naj bi metale žogo in naj bi drsale. Od samoobrambnih športnih panog naj bi se naučile toliko džu-džitžuja, da se lahko branijo. Tudi deklice naj tekmujejo.

6. Vse vrste lahke atletike.

Gospa dr. Hilda Junkers-Kutnewsy priporoča otrokom, ki so zapustili šolo, vse vrste športa, posebno pa one, ki krepijo srce in razvijajo pljuča. Hodijo naj, tekajo, plavajo, mečejo, gojijo naj vse vrste lahke atletike, zlasti tek. Lahka atletika nas vsestransko in harmonično vežba. Samo ne pretiravati! To je pa povsod pravilo.

DELO NAJMLAJŠIH

I. B.:

Ko Čerina ni bilo doma.*

(Prosto nadaljevanje Erjavčeve povesti.)

Poglejmo sedaj malo na Čerinov dom!

Medtem ko je Čerin hodil po Vidmu, je sedela pri Čerinovih zgovorna soseda Jera ter klepetala s Čerinovo.

»Tako me pa že skrbi, kje hodi moj stari! Že včeraj na vse zgodaj je odšel, pa ga še zdaj ni nazaj. Bog vedi, kam ga je neslo,« je tožila Čerinka in jemala z burklami iz peči velik svinjski lonec. »Noč bo kmalu, a njega od nikoder. Včeraj zjutraj se je nekam odpravil, rekoč, da bo že prišel v dveh, treh dneh; naj nikar za njega ne skrbim, bo že prišel in še blagostanje prinesel.«

»Hm, hm! Taki so naši dedci; gre, pa ne veš, kam. Ti pa skrbi doma, delaj za tri, on se pa potika po svetu! Pa ti ni prav nič povedal, kam gre?«

»Če ti rečem, da ne! Še noč je bila, ko je vstal, ukresal luč in me zbudil.«

»E ja! Tako je na svetu!... Moram iti, spanja ne bom odnesla, toliko sem menda že sedela.«

»Nikar ne hodi! Saj se ne mudi.«

»Vidiš, da se mrači! Nocoj bom morala še kruh mesiti. Srečno!«

Čerinka je opravljala naprej svoj posel, Jera je pa šla preko dvorišča

čez vrt proti svojemu domu. Važno je kimala z glavo in mrmrala predse:

»Hm, čudno bi bilo, da ne bi Čerinka vedela zanj! Ha, v luknjo je šel, v luknjo! Saj vem, kakšni so; tiha voda močno dere in mirna je globoka!«

Kmalu so govorili po vasi, seveda samo pod pečatom tajnosti: Čerin — zmikavt...

Tretji dan... Čerina od nikoder. Čerinka je delala za žive in mrtve, a po glavi ji je vedno šlo: »Kje hodi?«

Četrti dan... Nič! — Bilo je proti večeru, živina opravljena, povečerjali so in odmolili rožni venec... Družina je odšla spat, gospodinja je pa sedela ob mizi in premišljevala. Po dvorišču so se oglasili koraki. »Pa ne, da bi bil on? Da, on je! To hojo poznam!«

Pohitela je proti vratom, a vrata so se že odprla. Vstopil je Čerin ves blaten in truden, da je komaj prestopil prag.

Čerinka ga je obsula z vprašanji in očitki, Čerin je pa odmahnil z roko, ko da bi hotel odpoditi izbruh besedi tako, kot se razženejo muhe:

»Daj kaj večerje! Govorili bomo potem.« —

Drugo jutro je že vedela vsa vas o Čerinovih dogodkih in marsikdo je šel naskrivaj pogledat, kakšno je tisto »zlato«.

* Glej urednikovo pospremnno pismo v »Naših pomenkah«.

NAŠI POMENKI

Urednikove želje.

Urednik prosi vse, ki so »dobre volje«, posebno še dijake, da bi list podprli, ne samo z naročanjem, temveč tudi z rokopisi raznovrstne vsebine, ki je primerna za slovenski dijaški list. Tako si posebno želi gradiva za oddelek: »Delo najmlajših«, ki je namenjen in rezerviran izključno za prispevke iz dijaških vrst; pa tudi za druge rubrike so dopisi dobrodošli, tako za »Nabiralca«, »Mali obzornik«, za poglavje »Malo za šalo, malo za res« in druge. Za rešitve ugank, kjer si bo treba posebno »lomiti glavo«, bomo od časa do časa razpisovali nagrade v knjigah. Kakor vidite bo prinašal Mentor tudi slike. Zato prosi urednik tudi za slike, ki bi bile primerne za objavo. Pripomniti pa mora, da so rabne samo kar mogoče dobre, čiste fotografije, ne posnetki, ker se iz njih ne da napraviti dobra slika. Slike se bodo vrstile, ko bodo objavljene.

Zanimivo obeta biti poglavje: »Naši pomenki«. Tu bo odgovarjal urednik na vprašanja, ki jih bo dobil od **naročnikov**. Povedati mora, da se ima za zelo modrega in si upa odgovarjati na najraznovrstnejša vprašanja: o književnosti, o zgodovini, geografiji, prirodoslovju, o tehniki, športu, zbiranju znamk, radio itd. Samo na kratko je treba vprašati in navesti psevdonim, na katerega se naj odgovori; seveda mora biti priložen tudi pravi naslov in potrdilo, da je vprašalec naročen na list. Dalje bodo v »Naših pomenkih« ocenjeni spisi, ki jih bo prejel urednik za »Delo najmlajših« in tako še mnogo drugega raznovrstnega drobiža — seveda samo za slučaj, če se boste vabilu za sodelovanje odzvali: to so **naši, skupni, medsebojni pomenki**. Na delo!

Washington Irving (1783—1859). Severna Amerika je podarila — vkljub svoji ljubezni do dolarja — svetovnemu slovstvu lepo vrsto mož. Svetovnoznanca so imena: Cooper, Beecher-Stowe, E. A. Poe, N. Hawthorne, Emerson, Longfellow, Mark Twain, Walt Whitman. Na čelu vseh teh pa koraka W. Irving, ki je kot prvi s svojimi klasičnimi potopisi, črticami, novelami in življenjepisi svojo severnoameriško domovino uvedel v svetovno slovstvo. Rodil se je v Newyorku od irskoškotskih staršev, priselivših se komaj 20 let prej v novo domovino. Črtica, ki jo v tej številki »Mentorja« v prevodu čitate, je vzeta iz Irvingove knjige *The Sketch Book* (t. j. knjiga črtic, novel), ki je prvič izšla l. 1819. v Newyorku, l. 1820. pa v Londonu. Iz božične črtice, ki jo prinašamo mi (razen te so v knjigi še tri: Sveti večer, Božično jutro, Obed na božični dan), že spoznavamo značilne lastnosti Irvingove: dar opazovanja, globoko čuvstvenost ter ljubezniv humor. — Irving je že v mladih letih videl mnogo sveta: v letih 1804—1806 je bil v Italiji, v letih 1815—1825 v Angliji (ter mimogrede tudi v Nemčiji, Franciji itd.), v letih 1826—1829 v Španiji (s svojo knjigo *The Alhambra*, 1832 je prvi zbudil zanima-

Washington Irving.

nje vsega sveta za to staroarabsko poslopje), potem še tri leta v Angliji, in šele 1832 se je vrnil v Newyork. V dveh črticah (»Značaj Indijancev« ter »Filip, indijanski glavar«) je ostro obsodil krivico, ki so jo belokožci storili Indijancem. — Pred 100 leti je l. doživel tak sveti večer. Takrat je pel še poštni rog v Angliji in tudi drugod. Marsikaj se je od tedaj spremenilo (železnice, zrakoplovstvo), eno pa je ostalo enako: človeško srce. Danes se angleški šolarček vozi z istimi čuvstvi na božične po-

čitnice kakor pred 100 leti. Dokaz imamo v čisto novem romanu »Jeremy and Hamlet« (Tauchnitz, 1923), v katerem sedaj najbolj čitani angleški romanopisec Hugh Walpole pripoveduje življenje 10 letnega Jeremije ter njegovega ljubljence Hamleta (kakšna profanacija! To je namreč dečkov — pes!). Ko fantič pride za božič domov, je prvo vprašanje: Kje je moj Hamlet? (»I say, where's Hamlet?«) Res, vse na svetu se spreminja, samo človeško srce — ne.

Irvingova črtica vam lahko služi kot podlaga za zelo zanimivo primerjanje božičnih običajev pri Angležih in pri nas, nekdanj in danes. Primerjaj. Morda nam kdo napiše črtico, kako so pri nas pred 100 leti živeli in potovali dijaki.

L. B., Ko Čerina ni bilo doma. Želja vsakega dijaka je, da bi se naučil pisati lepe slovenske naloge. Tudi v tem oziru jim hoče »Mentor« pomagati. Mnenja smo, da se dijak lahko mnogo nauči od svojih sovrstnikov, ki znajo prijetno pripovedovati. Zato objavljamo kot prvi prispevek za »Delo najmlajših« šolsko nalogo, ki jo je napisal v letošnjem šolskem letu četrtošolec na neki realni gimnaziji. Učitelj je dal nalogo, naj dijaki samostojno nadaljujejo Erjavčovo povest »Ni vse zlato, kar se sveti« ter naj opišejo razmere, ki so vladale na Čerinovem domu med gospodarjevo odsotnostjo: v kakšnih skrbeh je bila žena, ki ni vedela, kam je mož odšel in kakšne govornice so nastale po vasi, ko ni bilo Čerina od nikoder.

Iz šole. V naslednjem objavljamo nekaj zanimivih naslovov domačih in šolskih nalog z ene izmed ljubljanskih gimnazij. Vse naloge so iz letošnjega leta.

Zadnji nedeljski sprahod. — Če bi imel zlato ptičko. — Kaznovana nevošljivost. — V dežju v šolo. — Menih poslušaj rajsko ptico. — Moj sprejemni izpit. — Kozel in zvonec. — Kako je bilo lani, kako je letos. — Režeži kličejo na pomoč. — Avto. — Če prepozno vstanem. — Kako se mi godi v šoli? — Čudo v rovih. — Moje misli ob pričetku šolskega leta. — Kje bi si postavil svoj dom? — Lakote in povodnji reši nas, o Gospod! — Kaj nam pripoveduje Ljubljansko barje? — Na dijaškem sejmu. — Komur lica ni znoj rosil, ta pač ne pozna življenja (Jenko). — Počitniško potovanje. — V nedeljo popoldne na vasi. — Pohlinov krog in Zoisovo omizje.

Zakaj smo naslove objavili? Zato, ker s »že sami po sebi zanimivi, posebno pa v želji, da bi nam ta ali oni dijak poslal izdelano nalogo za »Mentorja«. Ako je dobra, jo bomo objavili v »Delu najmlajših«, kakor smo objavili že v tej številki nalogo o »Čerinu«.

Naše pesmi. Vemo, da avtorju ne bo prav, pa vendar par besedi, kako treba čitati pesmi. V naših časih pesmi manj uga-jajo, ker si ljudje časa ne vzamejo, da bi pesem prav počasi brali in skušali to čutiti, kar je pesnik čutil. Zato bodi kakor fotograf, ki pusti nekaj časa linico odprto, da se — pod vplivom solca — naredi dovolj močan vtis na ploščici. Pri pesmici »Študirajoči« se zamisli, mladi čitatelj, v prvo pomlad, in v neko sobo, kjer študira mlad študent, pa bolan od študiranja (in morda od stradanja). V njegovi sobi in v duši so temè (v. 5!). Pa pride prijatelj v vas in podari mlado vrbovo vejico... Ali čutiš, kaj se zgodi v duši »študirajočega«? — Pri »Kipeči trti« spoznaj iz 2. vrstice, da je tvoje življenje taka kipeča trta: obrodilo bo tvoje življenje dober sad le, »če bo trdo ob kol privezana«, t. j. — no, kaj meniš? Morda pa »Mentorju« sporočiš, kaj si ti misliš ob 6. in 7. vrstici? — No, in katero misel (včasih, kakor veš, je v lirčni pesmi bolj poudarjena misel, včasih pa čuvstvo) vidiš v tretji pesmici?

Za prihodnjo številko imamo pripravljene mnogo zelo zanimivega gradiva.

Urednikovo vprašanje vsem naročnikom. Ali vam »Mentor« ugaja ali ne? Kaj bi želeli drugače in kakšnim vprašanjem naj bi M. še posvetil svojo pozornost.

MALI OBZORNIK

Spomenik velmožu. Dne 7. novembra t. l. so odkrili v Zagrebu spomenik enemu izmed največjih sinov hrvatskega naroda, škofu Josipu Juriju Strossmayerju. S. se je rodil dne 4. febr. 1815. leta v Osijeku; šolal se je doma, v Djakovem, v Budimpešti in na Dunaju. Po dokončanih študijah je opravljal razne visoke in odlične službe in bil končno dne 18. nov. 1849. leta imenovan za djakovskega škofa. Kot tak je sezidal stolnico v Djakovem (1866—1882), utemeljil vseučilišče v Zagrebu (1874) in Jugoslovansko akademijo ter galerijo slik v Zagrebu (1884). Manjših, četudi samih po sebi važnih njegovih ustanov je cela vrsta. Znamenito je njegovo delo za zblizanje in složno sožitje med jugoslovanskimi narodi. Tako je bil Strossmayer v duhovnem in gmotnem oziru velik dobrotnik ne samo za svoj hrvatski narod, temveč tudi za nas Slovence in Srbe. Umril je 8. aprila 1905. l. v Djakovem. Telesno, njegov duh pa živi in bo živel med nami.

Da bi počivali v rodni zemlji. Dne 7. novembra t. l. so v Belgradu z velikimi častmi pokopali zemeljske ostanke vojvode Put-

nika in sedmero drugih za domovino zaslužnih mož, ki so med svetovno vojno umrli v tuji zemlji, daleč od svoje domovine. Med vsemi temi je najbolj znan vojvoda Radomir Putnik. Rodil se je dne 20. junija 1847. leta v Kragujevcu kot sin tamkajšnjega učitelja Dimitrija Putnika. Vse šole je dovršil z odličnim uspehom. Posvetil se je vojaškemu poklicu in se od l. 1876. dalje udeleževal vseh vojn, ki jih je vojevala Srbija za svojo svobodo; povsod je pokazal tako odlične zmožnosti, da ga je kralj Peter v balkanski vojni imenoval za vojvodo — prvega, ki je dosegel to odlikovanje. Kljub boleznim in visoki starosti tudi v svetovni vojni ni prenehal z delom in je kot načelnik generalnega štaba dosegel uspehe, ki so slavo srbskega imena raznesli po vsem svetu. Ko so se morali Srbi umakniti pred silno sovražnikovo premočjo je odšel z armado tudi vojvoda Putnik trnjevo pot preko Albanije do Skadra. Ze zelo bolan je odšel v Nizzo, kjer je umrl 17. maja 1917. — V jugoslovanski zgodovini je Putnikovo ime zapisano z zlatimi črkami; služilo bo vedno za primer vztrajnosti vsem dvomljivcem in malo-dušnežem in jim kazalo pot, kako je treba služiti svojemu narodu in domovini.

R. Tagore v Belgradu o svetovnem pomenu latinščine. Dne 16. nov. t. l. je slavni indijski pesnik R. Tagore govoril (v bengalskem in angleškem jeziku) na vseučilišču v Belgradu. Med drugim je rekel tudi sledeče: Od izhoda je prišla luč, ideja, da imamo vsi ljudje enega Očeta. To je bila prva ideja, ki je družila vse človeštvo. Ob enem je nastopila latinščina in postala skupen, mednarodni jezik. Latinščina je bila jezik, v katerem so izobraženci vsega tedaj znanega sveta 1500 let mislili, disputirali, pisali knjige in se izobraževali. Zato je važnost latinščine mnogo večja kakor se splošno misli. A ko so se duhovi toliko razvili, da latinski jezik ni mogel več obsegati vseh idej, ki so se porajale, so nastali narodni pismeni jeziki.

Med dunajskimi dijaki. Pot me je privedla v prvih dneh avgusta t. l. na planino Pungart nad Tržičem. Tiha, lično zidana hišica ob robu smrekovega gozda, pred njo prostorna ravnina s pašniki, nad ravnino gladki grebeni Košute, dvigajoč se povprečno 1900—2000 m visoko. Po njih povpočju se pase govedo, po strmih vrhovih pa trope ovac. Močan studenec napaja črede iz cementnega korita in preskrbuje tudi planšarja z obilico pitne vode: saj je napeljan po vodovodu prav v njegovo hišo (koča njegovemu zidanemu bivališču z več sobami ne smemo reči). Šest nemških di-

jakov — samih nižjeginpazijcev, njih Benjamin je dovršil šele prvi razred — je priptovalo sem z Dunaja. Iz Celovca so bili prišli peš preko Ljubelja in se niso mogli več dni ločiti od tega planinskega raja. Vodil jih je profesor, kakih 32 let star, čigar zunanost je izdajala izvežbanega popotnika in spretnega hribolazca. Kmalu smo bili v prijateljskem razgovoru. Izvedel sem, da je potovanje preračunano na šest tednov; z Gorenjskega bodo šli na Goriško in dalje v Benetke. Kjer jim je všeč, se zadržijo po več dni. Tako so se ves teden kopali v Vrbskem jezeru. Vse stroške krijejo iz skupne blagajne, v katero je plačal vsak dijak 150 šilingov (kakih 1200 Din). Profesor je vzel s seboj samo dijake, ki so dobro disciplinirani, tako da nima z njimi nikakih sitnosti. Vendar pa si je profesor izrečno izgovoril pri starših dijakov, da ne nosi odgovornosti za morebitne nezgode, ki se na tako dolgem potovanju tudi pri največji pozornosti z absolutno gotovostjo ne morejo preprečiti. Na poti so nosili s seboj kitaro. Če je bilo slabo vreme, smo sedeli pri topli peči v prostorni sobi, profesor je igral na kitaro, Benjamin je pel sam ali pa podpiran po dveh sopotnikih. Ko jim je pošlo petje, sva se s profesorjem zapletla v debato: ali gre prednost nacionalizmu ali kosmopolitizmu; ali ima bodočnost ideja Panevrope; kaj so doslej prispevali posamezni narodi za kulturo človeštva takega, da je trajne vrednosti; ali je resnična trditve nemških plemenskih teoretikov, da je plavalas pleme že po naravi sposobnejše od črnolasih Romanov itd. Ob lepem vremenu so pa dijaki kakor gamzi švigali po Košuti. Vesel sem jih bil v prepričanju, da ne bodo odnesli iz naših krajev s seboj na Dunaj samo lepe slike o milini slovenske pokrajine, ampak tudi ugoden vtis o naših ljudeh. Nacionalni šovinizem uspeva namreč najbolje med ljudmi, ki ne poznajo nobenega tujega naroda. I. D.

Gesolei. V Düsseldorfu na Nemškem so letos prirredili veliko razstavo, ki so jo imenovali kratko »Gesolei«, t. j. Ausstellung für Gesundheitspflege, Soziale Fürsorge und Leibesübungen. Razstava naj bi predočevala naloge, sredstva in pota, po katerih naj hodi človeštvo, da bo telesno zdravo in močno. Trajala je šest mesecev — zaprli so jo sredi oktobra — in z njenim uspehom so Nemci tako v gmotnem kakor posebno v idealnem oziru popolnoma zadovoljni. Dnevno je obiskalo razstavo 44—45.000 ljudi. Bila je tako nazorna in lepa ter je vsakogar očarala. Neki Amerikanec je rekel: »Razstava je delo ljubezni do ljudi in bo koristila vsemu človeštvu.

MALO ZA ŠALO, MALO ZA RES

Razglas. Občinski sluga kliče pred cerkvijo: »Na občinski deski je nabit razglas zaradi letošnjih naborov. Tam so tudi vsi fantje, ki morajo letos na nabor!«

Iz dijakovega dnevnika: »Da, da, življenje je kakor gumb, vedno visi na niti.«

Dijaku Jurčku Kozoglavu se sanja, da so v šoli vloge zamenjane.

Zlogovnica.

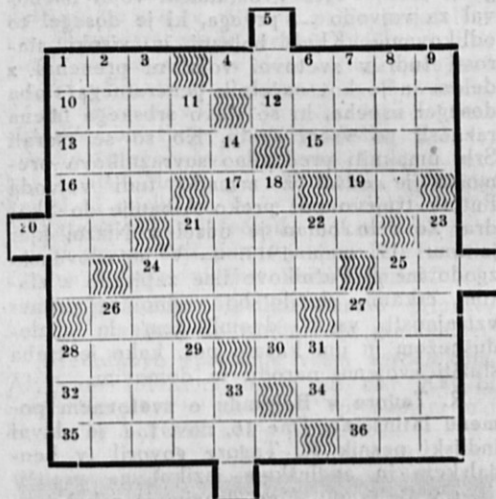
(Miroljub, Vižmarje.)

Lovec, jahač, kreda, sodba, človek, krilo, pribor, kremen, kruhar, briga, plima, sreča.

V gornjih besedah zamenjaj prvi zlog z drugim tako, da dobiš nove besede. Novi zlogi ti povedo pregovor.

Križanka.

(Miroljub, Vižmarje.)

Vodoravno:

Navpično:

1. športno orodje,	1. pripadnik neke narodnosti,
4. godec,	2. kemična prvina,
10. zveza,	3. moško ime,
12. strah,	5. uradni znak,
13. senčen kraj,	6. jeza,
15. prostor pri hiši,	7. rokodelec,
16. tekoča voda,	8. svetopisem. oseba,
17. veznik,	9. umetnost,
19. ploskovna mera,	11. medmet,
20. vodna žival,	14. žensko ime,
21. uradna oseba,	18. žensko ime,
24. kopitar,	21. glasbeni znak,
25. ptica,	22. vas blizu Ljubljane,
26. prislov,	23. lesena stavba,
27. vojni nasprotno,	24. vas blizu Ljubljane,
28. del roke,	25. svetopisem. oseba,
30. kralj Hunov,	26. prip. neke narodn.,
32. del cerkve,	27. sobna oprava,
34. svetopisem. oseba,	28. del telesa,
35. mesto na Pruskem,	29. hudodelec,
36. član družine,	31. osebni zaimek,
	33. zver.

(Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Zanimanje za šahovsko igro se tudi pri nas v Sloveniji zelo dviga. Leta 1922. je pričel Mariborski šahovski klub izdajati šahovsko glasilo pod imenom »Šah«, ki pa je izhajal samo do srede leta 1923. Od 1. aprila 1925 dalje pa izdaja Jugoslovanski šahovski savez v Zagrebu redno mesečno revijo »Šahovski glasnik«, ki ga vzorno urejuje šahovski mojster Vladimir Vuković iz Zagreba. Turneje svetovnih velemojstrov v Sloveniji (dr. Lasker, Mieses, prof. dr. Astaloš itd.), ki so se vršile zadnja leta, so jasen dokaz lepo se razvijajočega šahovskega dela v Sloveniji, čigar največja zasluga gre Ljubljanskemu šahovskemu klubu v Ljubljani. Svetovni sloves uživa med šahovskim svetom naš odlični velemojster, Slovenec ing. dr. Milan Vidmar, ki je tudi v zadnjem času odnesel iz vseh večjih svetovnih šahovskih turnirjev zelo častne lavorike; dr. Vidmar je edini amater med šahovskimi velemojstri s tendenco svetovnega prvenstva. O njegovih sijajnih zmagah na mednarodnih turnejah v zadnjih letih bomo še ob priliki pisali.

Urednikova listnica.

Ker za to prvo številko »Mentorja« še nima tiskarna na razpolago diagramov, bomo šele v naslednji številki pričeli s partijami in problemi.

Obljubili so nam odlični šahisti sodelovanje; dali pa bomo v tej rubriki mesta tudi našim mladim šahovskim amaterjem, zato le pogumno na delo!

Vse dopise v zadevi šaha naslovite na: Bogo Pleničar, bančni uradnik, Ljubljana, Miklošičeva cesta 10. Anonimni dopisi gredo seveda v koš.

(Dalje sledi.)

NABIRALEC

Filatelija. Je še vedno vse polno ljudi, ki mislijo, da ni filatelija, zbiranje poštних znamk, nič drugega kot igračkanje, posel za ljudi, ki ne vedo, kako bi sicer ubili svojih štiri in dvajset ur na dan. Ni še dolgo tega, ko mi je izjavil neki tukajšnji bančni ravnatelj, da smatra vsakega zbiralca znamk, za nekoliko abnormalnega človeka. No, vsa taka in enaka naziranja ne škodujejo niti filateliji, niti ne zmanjšujejo kroga ljubiteljev tega, mogoče najlepšega športa, ki je najbrž edini, ki omogoča tudi najrevnejšemu dnevno nekaj uric razvedrila. Vseeno pa je tudi pri zbiranju znamk treba marsikaj znati in vedeti, kajti po neved-

nosti je že marsikateri zgubil veselje in ves trud in mogoče še celo kaka lepa vsotica denarja je bila nepotrebno vržena v stran.

Zbiralcu začetniku torej je v prvi vrsti namenjen ta kotichek.

Kako naj zbira začetnik? Najkoristnejše za vsakega začetnika bi bilo, da si ogleda zbirko kakega starejšega zbiralca. Ne samo, da mu je s tem marsikaj jasno na prvi pogled, kar bi mu drugače delalo mnogo truda, temveč se mu pri pogledu na lepo, dobro urejeno zbirko tudi poveča veselje do zbiranja. Shrani vsako znamko, katero dobiš. Tudi najobičajnejša znamka, ti v večji količini pripomore do dobre, za te koristne izmenjave. — Ne specializiraj se v začetku samo na gotove države, ker ti na ta način odpade marsikatera dobra znamka, katera bi ti pozneje morda manjkala v zbirki, ako bi hotel isto razširiti. — Ne lepi znamk že takoj v začetku zbiranja v zvezke, temveč spravljal jih v za ta namen odločeno škatljo. Znamka je pač le majhen kos papirja, ki ostane tem lepši in čistejši, čim manj ga prijemlješ in predevaš iz enega zvezka v drugega. Zato je treba takoj pripomniti, da znamk nikdar ne prijemaj z rokami, temveč se poslužuj vedno pincete, katero lahko za par dinarjev dobiš v vsaki z znamkami trgujoči prodajalni. Samo na ta način ti je mogoče ohraniti znamko čisto in ni nevarnosti, da odtrgaš oziroma upogneš zobčke, kar lahko zelo zmanjša, ali pa še celo popolnoma uniči njeno vrednost.

Mikrografija. Neki Holanec zbira najmanjše knjige na svetu. Ima n. pr. »knjigo«, ki je velika 21×17 mm in drugo v velikosti 1×1 cm; znamenita je tudi njegova $18 \text{ mm} \times 1 \text{ cm}$ »velika« knjižica, kjer se nahaja več sličic slavnih mož, kakor Beethoven, Wellington itd. Zbirka je neprecenljiva.

Zbiralci lastnoročnih podpisov. Znani angleški pisatelj Rudyard Kipling — v slovensčino je prevedena njegova krasna knjiga: Džungla (The Jungle Book) — je pred nedavnim izdal nov zvezek svojih novel pod naslovom »Debet in Kredit«. Komaj se je za izdajo razvedelo, ko se je nič manj kakor 24 ameriških bibliotek obrnilo na pisatelja s prošnjo, naj jim daruje prvo stran svojega rokopisa z lastnoročnim podpisom (avtogramom). Kipling je ugodil prošnji na tale originalen način: štiri in dvajsetkrat je kopiral prvo stran svojega rokopisa in napisal (tudi kopirano): »Rudyard Kipling je štiri in dvajsetkrat in na štiri in dvajsetih enakih straneh potrdil, da je »to edina avtentična prva stran njegovega rokopisa.« Dobro jih je potegnil!

Dijaki in dijakinje, agitirajte za svoj list!

Poverjeniki, ki naročajo list za več dijakov skupaj, dobijo 10% popusta.

VSEBINA: »Mentor« - po triletnem presledku. — Washington Irving: Dan pred božičem v poštnem vozu. — Joža Pogačnik: Kipeča trta. (Pesem.) — I. Dolenc: S popotno palico po Koroškem. — Prof. M. Prezelj: Svet - dom lepote. — Nebesna sinjina in oblaki. — Sušnik: Pokrajina na mesecu. — Joža Pogačnik: Študirajoči. (Pesem.) — Slovenski skavti in tabori. — Joža Pogačnik: Vedeti...! (Pesem.) — Dr. V. Šarabon: Kakšen šport naj mladina goji? — Delo najmlajših: Ko Čerina ni bilo doma. — Naši pomenki. — Mali obzornik. — Malo za šalo, malo za res. — Na ovoju: Sporočilo uprave, Sah, Nabiralec.

»Mentor« izhaja desetkrat med šolskim letom. Urejuje ga Blaž Poznič, izdaja in zanj odgovarja dr. Ant. Kodrè, tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel Čeč). — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Naročnina za dijake, ki list naročajo na skupne naslove, Din 30,—, za nedijake Din 40,—. Plačuje se naprej. — Posamezna številka Din 4,—. Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.